

– Петро дзвонив у суботу, що їх при зброї виставили супроти люду, а Павло, вчувши це, зібрав одіж та подався на барикади з колегами... Господи!

Впав чолом до столу та загамселив кулаками.

– Боже, за що ти нас... О, нелюди ж ти, нелюде! – гаратав по беззахисному столі.

А перед очима розросталося огниво, полонило і кімнату, і все довкола. Дихати ставало тяжко від кіптяви.

– Галино, ти вже там, на небесі, а я туди хочу, до них...

І видалося на мить – уже на краю барикад, поміж такими як сам. І легко стало, допоки не пролунав свист ґа вибух біля ніг, який перевернув успе. Спалах розірваної гранати чорним крепом заслони́в світ, а дзвінкутишу з обох боків пронизали два голоси:

– Тату!..

Двоє в обіймах припали до безпомічного тіла на огненно-зледенілій землі.

Як висновок можу сказати наступне. Літературні твори, написані в час нової фази російсько-української війни, перебувають у стадії віднаходження істини у потоках широко вжиткових текстів. Тут потрібен час та висока міра таланту, аби не допускати плакатних та лаковано-патріотичних творів до читача й тим не викликати відразу до сучасних авторів у питанні висвітлення оголеної, болісної але чесно́ї правди про реалії сьогодення в Україні. Письменники шукають своє місце у викликах сьогодення. Представлені у альманахові твори написані під час нової хвилі війни – складне і динамічне явище. І цей збірник є спробою виявити головні напрямки сучасного літературного процесу.

Джерела та література

1. «ВІЧНІСТЬ ТРИВА ЦЕЙ ДЕНЬ...» ХУДОЖНІ ХРОНІКИ ВІЙНИ / за ред. М. Жулинського; упоряд.: Н. Торкут, О. Поліщук, Т. Головань, Н. Герасименко, А. Матющенко. Тернопіль: Джура, 2023. 444 с.

УДК 316.422.44:172

Груць Г., канд. пед. наук, доц.

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Україна

ПЕДАГОГІКА НЕВИДИМИХ СЕНСІВ: КОГНІТИВНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ СТУДЕНТІВ У ЧАСИ ТЕХНОГЕННИХ ТА ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ

***Анотація.** У статті осмислюється феномен «педагогіки невидимих смислів» як відповіді на когнітивні та екзистенційні виклики, з якими стикаються сучасні студенти у контексті техногенних трансформацій і воєнної реальності. На основі емпіричного опитування виявлено домінування станів хронічної втоми, емоційного вигорання та зниження мотивації до навчання. Доведено, що за таких умов трансформації зазнають когнітивні процеси: зменшується здатність до концентрації, поглибленого осмислення інформації та критичного мислення, натомість посилюється фрагментарність сприйняття. Обґрунтовано необхідність переорієнтації освітнього процесу на формування внутрішніх смислових структур особистості. Педагогіка невидимих смислів розглядається як інтегративна стратегія, що поєднує когнітивний, емоційний і ціннісний виміри навчання та сприяє відновленню цілісного світогляду студента в умовах нестабільності.*

***Ключові слова:** педагогіка сенсів; емоційне вигорання; когнітивні процеси; студентська молодь; воєнний контекст; освітнє середовище; сенсотворення; хронічна втома.*

Hruts H., Ph.D. (Ped.), Assoc. Prof.

Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University

PEDAGOGY OF INVISIBLE MEANINGS: COGNITIVE ASPECTS OF SHAPING STUDENTS' WORLDVIEW IN THE CONTEXT OF TECHNOGENIC AND WARTIME CHALLENGES

***Abstract.** The article examines the phenomenon of the “pedagogy of invisible meanings” as a response to the cognitive and existential challenges faced by modern students in the context of technogenic transformations and wartime reality. Based on an empirical survey, the prevalence of chronic fatigue, emotional burnout, and decreased motivation for learning has been identified. It is argued that under such conditions cognitive processes undergo significant transformations: the ability to concentrate, deeply process information, and think critically declines, while fragmented perception increases. The necessity of reorienting the educational process toward the formation of internal meaning-making structures of the individual is substantiated. The pedagogy of invisible meanings is interpreted as an integrative strategy that combines cognitive, emotional, and value-based dimensions of learning and contributes to restoring a holistic worldview of students in conditions of instability.*

***Keywords:** pedagogy of meanings; emotional burnout; cognitive processes; students; wartime context; educational environment; meaning-making; chronic fatigue.*

Сучасне студентство живе в умовах перманентної нестабільності. Техногенні трансформації, інформаційний шум і, найголовніше, воєнна реальність формують стан хронічної психоемоційної напруги. Молоді люди, які мають бути повні сил і планів, часто відчують емоційне вигорання, когнітивне виснаження та втрату смислових орієнтирів. Саме в цьому контексті народжується потреба в особливому підході до освіти – педагогіці невидимих сенсів (термін – Г. Груць).

У сучасному науковому дискурсі проблема сенсотворення розглядається як ключова умова збереження психологічної стійкості особистості, особливо в умовах кризи. Ідеї сенсової регуляції діяльності та внутрішньої мотивації (зокрема у працях В. Франкла, О. Леонтьєва) дають підстави стверджувати, що саме сенс виступає інтегративним чинником, який поєднує когнітивні процеси, емоційний стан і поведінкові стратегії людини. У цьому контексті педагогіка невидимих сенсів набуває не лише освітнього, а й екзистенційного значення.

Під педагогікою невидимих сенсів ми розуміємо освітню стратегію, спрямовану не стільки на трансляцію знань, скільки на відновлення й формування внутрішніх смислових структур особистості – тих глибинних переконань, цінностей і сенсів, які допомагають людині залишатися цілісною навіть тоді, коли зовнішній світ розпадається на уламки.

Емпіричне дослідження, проведене серед 150 студентів першого та другого курсів факультету іноземних мов і факультету мистецтв Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, виявило тривожну картину. 98 % респондентів підтвердили наявність симптомів емоційного виснаження. Усі без винятку відзначили:

- постійне відчуття втоми,
- внутрішнє відчуття, що «щось зламалося всередині»,
- байдужість до навчання,
- втрату радості від процесу пізнання,
- негативні емоції під час спілкування.

Особливо тривожним є те, що ці стани переживають 17–18-річні юнаки й дівчата – у віці, який традиційно асоціюється з піком життєвої енергії та відкритості до світу. Війна радикально трансформувала їхню ієрархію смислів: питання безпеки, виживання та майбутнього витісняють академічні інтереси. Унаслідок цього зазнають змін і когнітивні

процеси: знижується здатність до концентрації, глибокого осмислення інформації та критичного мислення, натомість посилюється фрагментарність сприйняття (так зване «кліпове» мислення).

У таких умовах традиційна передача знань виявляється недостатньою: студент може запам'ятати матеріал, але не знайти в ньому особистісного сенсу. Саме тому виникає потреба в педагогіці, що працює з невидимим – із внутрішніми процесами осмислення.

Педагогіка невидимих сенсів поєднує когнітивний, емоційний і ціннісний виміри навчання. Її головне завдання – допомогти студентам відновити зв'язок між знанням і життям, між тим, що вони вивчають, і тим, ким вони є.

У процесі викладання педагогіки реалізація цієї стратегії здійснюється через такі практики:

- сенсоорієнтоване навчання (акцент на запитанні «Для чого мені це?»);
- мікронавчання (урахування обмеженого когнітивного ресурсу студента);
- рефлексивні паузи;
- короткі медитативні практики;
- наративні та творчі прийоми й методи (есеї, мініатюри, діалоги, полілоги, творчі п'ятихвилинки, кола єднання, проектні завдання);
- міждисциплінарна інтеграція.

У цих умовах трансформується і роль викладача: він постає не лише як транслятор знань, а як модератор смислів і творець безпечного освітнього середовища. Його ключові функції:

- створення психологічно безпечного простору;
- інтеграція емоційного досвіду студентів у навчальний процес;
- розвиток рефлексивних практик;
- підтримка віри у значущість знань навіть у кризових умовах.

Одним із ефективних інструментів є використання на парах вправи «Станція ДЧЦМП» («Для чого це мені потрібно?»), що дозволяє актуалізувати індивідуальні освітні запити студентів. Такий підхід сприяє переходу від формального засвоєння матеріалу до усвідомленого навчання, заснованого на партнерській взаємодії викладача і студента.

Саме тому сьогодні йдеться не лише про зміну методик, а про переосмислення самої сутності освіти.

Отже, педагогіка невидимих сенсів постає не лише як методичний підхід, а як цілісна освітня філософія. Вона відповідає на виклики часу, коли знання, позбавлене смислу, втрачає свою цінність, а студент – внутрішню опору. У світі, що переживає травму війни й перенасичення інформацією, особливої ваги набуває тиха, але наполеглива робота зі смислами – робота, яка дозволяє молодій людині не лише адаптуватися до нестабільних умов життя та кризових ситуацій, а зберегти власну цілісність і людяність.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з вивченням ефективності практик педагогіки невидимих сенсів у різних освітніх контекстах, а також із розробленням інструментів діагностики рівня сформованості смислових структур особистості студента. Особливо актуальним є міждисциплінарний підхід, що поєднує педагогіку, психологію та нейронауки у дослідженні процесів сенсотворення в умовах тривалої нестабільності.

Джерела та література

1. Ольховецький С., Ольховецький В. Про зв'язок мотивації учіння та емоційного вигорання у студентів: гендерний аспект. *Психологічний журнал*. 2025.
2. Корольова Н., Шаївська Я. Взаємозв'язок між емоційним вигоранням і психологічними ресурсами студентів у кризових умовах. *Вісник ДонНУ*. 2025.
3. Прокопенко О. Емоційне виснаження студентів та втома під час війни. Проблеми сучасних трансформацій. 2025.

4. Хижняк А. та ін. Вплив стресогенних факторів на психологічний стан студентів в умовах війни. *Науковий часопис НПУ ім. М. Драгоманова*. 2023.

5. Яковенко О. Емоційне вигорання студентів в умовах повномасштабної війни. НаУКМА, 2023.

УДК: 613.16-06:612.

Курко Я., доц.; Босюк О.; Вальчак Н.; Казмірчук І.; Кульчицький З.

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна

ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ВІЙСЬКОВИХ, ЯКІ ЗАЗНАЛИ ПОРАНЕННЯ ВНАСЛІДОК ВІЙНИ У ПЛАВАЛЬНОМУ БАСЕЙНІ

Анотація. У публікації розглянуто психофізіологічний стан 12-ти військових віком 30-43 роки, які мають поранення.

Встановлено, що заняття у водному середовищі позитивно впливають психофізіологічний стан чоловіків, покращують та тренують силу нервових процесів та дихальну систему, і чим вища інтенсивність занять, тим кращі їхні психофізіологічні показники.

Доведено що плавання є ефективним засобом фізичної реабілітації військових з різними пораненнями та ампутаціями кінцівок.

Ключові слова: фізична реабілітація, психофізіологічні показники, захисники інваліди, війна.

Kurko Ya., Assoc. Prof.; O. Bosyuk O.; N. Valchak Z.; Kulchytsky I.; Kazmirchuk Z.

Ternopil Ivan Puluj National University, Ukraine

PSYCHOPHYSIOLOGICAL REHABILITATION OF MILITARY SERVANTS WHO HAVE SUFFERED INJURIES AS A RESULT OF WAR IN A SWIMMING POOL

Abstract. The publication examines the psychophysiological state of 12 defenders aged 30-43 who have injuries.

It has been established that training in an aquatic environment has a positive effect on the psychophysiological state of men, improves and trains the strength of nervous processes and the respiratory system, and the higher the intensity of training, the better their psychophysiological indicators.

It has been proven that swimming is an effective means of physical rehabilitation for military personnel with various injuries and limb amputations.

Key words: physical rehabilitation, psychophysiological indicators, disabled defenders, war.

Військова агресія РФ проти України несе багато жертв серед воїнів Збройних Сил України. В умовах війни страждає здоров'я у всіх людей, але у військових, які побували у гарячих точках ця проблема стоїть особливо гостро. Практично кожен із них потребує допомоги, навіть, якщо зі сторони здається, що з людиною усе в порядку.

З іншого боку відомо, що адекватна рухова активність, особливо у водному середовищі, сприяє розвитку фізичного здоров'я [1,2], розширює функціональні можливості організму (Анохін П.К., 1980).

У сучасній науковій літературі є поодинокі повідомлення з питань фізичної реабілітації військових і зовсім мало даних, в яких би розкривалися механізми адаптивних процесів при тих, чи інших травмах у людей, які проживають в умовах війни в Україні.

Для відновлення психофізіологічного стану захисників та захисниць після фронту плавання посідає далеко не останнє місце. Адже вода не тільки допомагає розслабитися і зміцнювати м'язи, але й має заспокійливий вплив на психіку.

У рамках програми «МВС Незламні» з метою реабілітації захисників, які мають поранення та ампутовані кінцівки, у басейні Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя тренери проводили безкоштовні заняття з плавання.